

GELİŞMEKTE OLAN DEMOKRASİLER İÇİN ALTERNATİF BİR SEÇKİN TASNİFİ: TÜREL SEÇKİNLER VE STATÜ SEÇKİNLERİ

Yakup KÖSEOĞLU*

Öz

Bu çalışma; siyasal sistemlerin açıklanmasında bir metot olarak kullanılan seçkin kuramında yapılan seçkin tasnifi yerine, gelişmekte olan demokrasiler için geçerli olan farklı bir bakış açısı geliştirmek için yapılmıştır. Sosyal faaliyet alanlarında önemli roller oynayan, temel sosyal değerleri temsil eden, taşıyan ya da yaratan, işlevsel uzmanlık gerektiren işlerde yüksek performans sergileyebilen, toplumsal kaynakları elinde bulunduran, toplumsal kararları doğrudan alan, alınmasını dolaylı yollarla etkileyebilen, bunun yanında sadece kararları almakla kalmayıp toplumun geri kalanının da bu süreçte oynayacağı rolü belirleyen, kitleler üzerinde rasyonel, hukuki ya da karizmatik bir otorite/etkiye sahip olan kişi ya da kişileri karşılamak için kullanılan seçkin ifadesi kendi içerisinde bir çok farklı seçkin çeşidini de deruhte etmektedir.

Orijin olarak batı sosyal bilimler alanına dayanan kuram, seçkin tasnifini de batılı sosyo-kültürel yapılardan hareketle yapmaktadır. Oysa batı dışı gelişmekte olan demokrasiler için siyasal sistemin anlaşılmasında çok farklı bir seçkin tasnifine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda iktidar seçkinleri için yapılacak türel-statü seçkini tasnifi bu anlama çabasında büyük bir kolaylık sağlayacaktır. Demokratik yollarla iktidarı elde eden siyasetçiler türel seçkinler ile karşılaşırken bunların dışındaki diğer iktidar aktörleri statü seçkinleri ifadesiyle karşılık bulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Seçkin, İktidar seçkinleri, Türel Seçkinler, Statü Seçkinleri

AN ALTERNATIVE CLASSIFICATION FOR DEVELOPING DEMOKRACY: LEGAL ELITES AND STATUS ELITES

Abstract

This study is made available to emerging democracies to develop a different perspective instead of exclusive classification made in the elite theory which is used as a method to explain the political system. Exclusive expression which used to meet the person or people having the effect is also assume a very different exclusive variety in itself that play important roles in social activities, basic social values, representing bearing or created, which can exhibit high performance in tasks requiring functional expertise containing social resources in the hands of social decisions directly into the field, receiving can affect the indirect way, only the rest of society not only take decisions as well the determining role to play in this process, on the masses rational, legal or charismatic authority/expression.

The theories that based on the western social sciences as the origin makes outstanding classification the move from the western socio-cultural structure. Whereas, it is needed very different non-exclusive classification for understanding of the political system on developing non-Western democracy. In this context, Legal elite-status classification ruling to be made will provide a great convenience for outstanding efforts in this figure. While politicians who achieved power through democratic means express, legal elits, other actors express status elites.

Keywords: Elit, Power Elits, Legal Elits, Status Elits

1. GİRİŞ

Tüm toplumlarda, ister çok gelişmiş ve karmaşık siyasal yapılar olsun, isterse de basit siyasal sistemler olsun, iki çeşit sosyo politik yapı bulunmaktadır. Bunlardan ilki diğerlerine nazaran daha az bireyden oluşan ve diğer tüm bireylerin hareketlerini etkileme kapasitesine sahip olan yönetici sınıf, diğeri ise yönetici sınıfa nazaran daha kalabalık olan ve genellikle kendilerini yönetici sınıfın fertlerine nazaran bazı alanlarda daha güçsüz gören yönetilen sınıftır. Bu iki farklı sosyo politik sınıfın varlığı sosyal bilimler alanında çalışma yapan birçok bilim insanı

* Öğretim Görevlisi, SAKARYA ÜNİVERSİTESİ, Sapanca Meslek Yüksek Okulu, ykoseoglu@sakarya.edu.tr

tarafından kabul edilmekle beraber, terminolojide bu sınıfların tanımlanmasında farklı ifadeler kullanılmaktadır. Siyasal sisteme ilişkin çözümleme çabaları da bu ifadeler çerçevesinde isimlendirilmektedirler.

Bu çalışmada; Türk siyasal sistemindeki iktidar ilişkileri seçkin teorisi çerçevesinde çözümlenmeye çalışılacak ve bu iktidar ilişkileri içerisinde nomotetik¹ bir bakış açısıyla oluşturulmuş olan seçkin tasnifine alternatif bir tasnif ortaya konulmaya çalışılacaktır. Özellikle Türkiye'nin yakın tarihine ilişkin bu tarz bir çözümlemenin gerek yaşanan siyasal farklılaşmanın anlaşılmasında ve gerekse gerçekleştiği varsayılan seçkin dönüşümü çerçevesinde yaşanan mücadelelerin hali ve geleceğine ilişkin öngörülerde bulunulması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Literatürde seçkinlere ve seçkinler arasındaki ilişki biçimlerine yönelik birçok farklı tanım ve kuram bulunmaktadır. İktidar seçkinleri olarak ifade edilen, devlet mekanizmasını bizzat elinde bulunduran ya da elinde bulunduranları etkileme kapasitesine sahip olan kitlelerin birbirleriyle olan ilişkileri siyasal sistemin analizinde büyük önem taşımaktadır. Birbirinden çok farklı özellik ve statülere sahip olan iktidar seçkinleri arasındaki oydaşım sisteme istikrar kazandırırken, diğer taraftan da bireylerin özgürlükleri ve sosyal hareketlilik açısından önemli riskleri beraberinde getirir. Buna karşılık iktidar seçkinleri arasındaki çatışma ise ciddi bir istikrarsızlığa gebe dir. Bu çalışmada Türkiye'deki iktidar seçkinleri arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamlandırabilmek adına yeni bir tasnif ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Çalışma: konuya ilişkin yapılan araştırmaların çok fazla olmaması nedeniyle keşfedici bir araştırma olmakla beraber, hali hazırdaki siyasal sistemin açıklanmasında kullanılacak bir yöntem ortaya koyması nedeniyle de betimleyici bir nitelik taşımaktadır. Çalışmada teknik olarak birincil kaynakların araştırıldığı literatür taraması kullanılacaktır. Bu yönüyle çalışma, hem seçkinlere ilişkin yeni bir yaklaşım koyması anlamında hem de kendisinden sonra bu alanda yapılacak çalışmalar için alternatif bir bakış açısı oluşturma anlamında önemli gözükmektedir.

Bu çerçevede çalışmada öncelikli olarak seçkin kavramı açıklanmaya çalışılacak ve ardından bugüne kadar yapılan çalışmalarda ortaya konulan seçkin türleri açıklanacaktır. Ardından bu çalışmayla ortaya konulan yeni tasnif açıklanarak, bu tasnif çerçevesinde seçkinler arasındaki ilişkiler açıklanmaya çalışılacaktır.

2. SEÇKİNLER (KAVRAMSAL ÇERÇEVE)

Siyasal sistem analizleri yapılırken, iktidarı elinde bulunduran grupların tanımlanmasında farklı kavramlaştırmalar kullanılmaktadır. Seçkin kelimesi bu kavramlaştırmalardan birisidir. Gerek tercüme eserlerde ve gerekse yerli literatürde seçkin sözcüğünün yerine farklı ifadelerin kullanıldığı da görülmektedir. Seçkin ifadesiyle paralel olarak elit, aydın, avas gibi ifadelerle karşılaşılmaktadır. Her ne kadar kelimenin kökeni seçilmişin karşılığı olan electadan geliyor ve bu Türkçede elit ifadesiyle karşılık buluyorsa da bu ifade birçok farklı disiplinde farklı anlamlarda kullanıldığından bu çalışmada; gerek teorinin seçkin teorisi olarak biliniyor olması, gerekse Türkçeye daha uygun olması ve ifadenin Türkçe 'de yerleşmiş ve yaygın bir kullanımı haiz olması nedeniyle "seçkin" ifadesi tercih edilmiştir.

¹ Büyük örneklerden türetilen ve gündelik yaşamın sınırlamalarının dışındaki olasılıklarla temellendirilmiş bilgiyi, evrensel yasaları ve tümdengelsel açıklamaları kabul eden yaklaşımdır (Punch, 2011;19).

2.1. Seçkin Kavramı

Sosyal bilimler alanındaki birçok kavramda olduğu gibi seçkin kavramı hususunda da üzerinde hemfikir olunan bir tanım bulunmamaktadır. Gerek kavrama yüklenen anlamlar nedeniyle ve gerekse yönetme işlevini yerine getiren aktörlerin sınırlandırılması hususundaki tartışmalar nedeniyle elimizde net bir seçkin tanımı olduğunu söylemek güçleşmektedir. Tüm bu gerçekler ışığında kavrama bakacak olursak; seçkin kelimesi; kökeni Latince “eligre” veya “electa” ifadelerine dayanan bir kelimedir. Literatürde ilk kullanımına 17. yüzyılda rastlanan kelime o dönemde daha çok askeri ve dini/moral üst sınıfları ifade etmek amacıyla kullanılmaktaydı. Kavram, söz konusu dönemde daha çok olumsuz anlam yüklenen bir kullanıma sahipti (Arslan, 2007a: 2). 18. yüzyıla gelindiğinde ise Fransa’da aristokrat, ruhban ve toprak soylularına karşı toplumun içinden yükselen, yetenekli şahısları övmek ve onlara karşı toplumca duyulan özlemi belirtmek için kullanılan daha olumlu bir anlam yüklenen bir ifade olarak ön plana çıkmaya başlamıştır (Arslan, 2010: 6).

Kelimenin sosyal bilimler alanında ilk kullanımı ise 19. yüzyıla tekabül etmektedir (Bottomore, 1993: 1). Bu dönemde daha çok ortaçağ bakiyesi geleneksel yöneticileri övmek amacıyla kullanılan, genellikle monarşik yapılara atfen literatüre giren bir kelime haline gelmiştir. İşte tam da bu anlamda kullanılması seçkin kuramlarına antidemokratik ve olumsuz bir misyonu yükler hale gelmiştir (Arslan, 2007a: 2; Arslan, 2010: 7). Seçkin ifadesinin ve kuramlarının otoriter yapıların meşrulaştırılması için ortaya atıldığı iddiasının altında bu dönemlerde kelimeye yüklenen bu misyon yatmaktadır. 20. yüzyılın ortalarına kadar seçkin kuramı ve savunucuları otoriter yönetimlerin meşrulaştırıcıları olarak kabul edilmişlerdir. Bundan dolayıdır ki, seçkin kuramı üzerinde çok fazla çalışılmamış ve tartışılmamış bir kuram haline gelmiştir.

Seçkin ifadesinin ve kuramlarının bilimsel literatürde adından bahsettirmesi ise 1900’lü yılların ilk çeyreğinde, Pareto ve Mosca ile olmuştur (Bottomore,1993; Arslan, 2010: 7). Saint Simon’un görüşlerinden etkilenen Mosca tarafından literatüre kazandırılan ifade, asıl ününe Pareto ile ulaşmıştır. Her iki düşünür tarafından da seçkin ifadesi, dönemin diktatoryal yapılarının yönetimi altında, toplumsal hiyerarşinin en tepe noktasını işgal edenleri tanımlamak için kullanılmış, ardılları tarafından da bu grupları tanımlamak maksadıyla kullanılmaktadır (Arslan, 2007a: 3). Tam da bu işlevinden dolayı kuram bilim dünyasında kendisine çok fazla yer bulamamış, özellikle 20. Yüzyılın ortalarında büyük bir dışlanmaya muhatap olmuştur. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise seçkin kuramları yeniden keşfedilmeye başlanmıştır. Özellikle demokrasiyle bağdaştırılabilir bir kuram olması ve siyasi sistemi açıklamada oldukça işlevsel bir sosyolojik perspektif sağlamasından ötürü 20. Yüzyılın son çeyreğinde siyaset bilimi literatüründe kendinden bahsedilir bir hal almıştır.

Kavram, dilimize ise 20. Yüzyılın başlarında Fransızcadan geçmiştir. Latince de eligra “seçme”, electa ise “seçilmiş” anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla kelime de Türkçede modern dönemdeki kullanımıyla bir seçkinliği, diğerlerinden hiyerarşik farklılığı ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Seçkin kelimesinin yerli literatürdeki kullanımı çok olumsuz olmamakla birlikte, bazen toplumdaki kopukluğu ya da kendini beğenmişliği vurgulamak için kullanılmaktadır. Bunun dışında özellikle spor alanında belirli seviyenin üzerindeki profesyonelleri vurgulamak için de kullanıldığına tanıklık edilmektedir. Siyaset bilimi alanında ise kelime tam olarak yöneticileri ve sisteme etkisi diğerlerine nazaran daha fazla olanları tanımlamak için kullanılmaktadır.

En genel ifadeyle seçkinler; sosyal faaliyet alanlarında önemli roller oynayan, temel sosyal değerleri temsil eden, taşıyan ya da yaratan, işlevsel uzmanlık gerektiren işlerde yüksek performans sergileyebilen (Ergil, 1986: 119), toplumsal kaynakları elinde bulunduran, toplumsal kararları doğrudan alan, alınmasını dolaylı yollarla etkileyebilen (Pareto, 2005), bunun yanında sadece kararları almakla kalmayıp toplumun geri kalanının da bu süreçte oynayacağı rolü belirleyen (Mills, 1974), kitleler üzerinde rasyonel, hukuki ya da karizmatik bir otorite/etkiye sahip olan kişi ya da kişileri karşılamak için kullanılmaktadır.

Bir yönüyle bireyler arası eşitsizlik yani sınıfsal farklar üzerine kurulu olan kuramın temellerini, primitif toplumlardan modern toplumlara kadar her tür toplum tipinde gözlenen, sayıca az, yöneten grupların varlığı oluşturmaktadır (Pareto, 2005: 35; Arslan, 2010: 9; Runciman, 1986: 52, Vergin, 2003: 111). Bilinen toplum tiplerinin tamamında, kararların alınması bazen toplumu oluşturan fertlerin tamamı tarafından gerçekleştirilse de, alınan bu kararların uygulanması, kararların sonucunda ortaya çıkan menfaatlerin paylaşılması hususunda bir eşitsizlik tezahür etmektedir. Bu eşitsizliğin temelleri farklı nedenlere dayansa da, var olan bir gerçek var ki; toplumsal yapılarda, sayıca az olan bir kitle diğerlerine nazaran sürekli daha ayrıcalıklı olmuştur (Rousseau, 1998). Bu durumu besleyen olgu ise kristalleşmiş roller ve bireyler arasında toplumsal yaşamın bir sonucu olarak ortaya çıkan rol ilişkileridir. Dahrendorf'a göre (akt. Erkilet, 2007:158) bu iki koşul sonucunda ortaya çıkan tabakalaşma, bir diğer ifadeyle eşitsizlik toplumsal yapının işleyişi için en azından asgari oranda var olması gereken bir eşitsizliktir. Bu kristalleşmiş rollerin yanı sıra, sayıca az olan kitlenin diğerlerine nazaran daha organize ve örgütlü bir yapı sergilemeleri de azınlığın çoğunluğu etkileme, onlar üzerinde otorite kurabilme yetisini ortaya çıkaran sosyolojik bir gerçektir (Runciman, 1986: 52). Mosca'ya göre (Akt. Vergin, 2003: 117); yönetici sınıfın² kitlelere nazaran azınlık durumunda olması seçkinlerin daha organize ve daha güçlü olmasını sağlamaktadır. Hatta yönetici sınıf üyeleri sayıca ne kadar az olursa gücü o derece fazla, kitlelerin ona direnmesi de o derece az ve güç olacaktır.

Kuramın temellerini oluşturan eşitsizlik sayılısı, her ne kadar romantikler tarafından eleştirilse de, eşit halde doğan bireyler günlük yaşam sürecinde bazı etmenler nedeniyle eşitsiz bir konuma gelmektedirler.³ Rousseau'ya göre (1998: 168); bu etmenlerden ilki kanunun ve mülkiyet hakkının kurulması, ikinci aşaması yüksek görev makamlarının ortaya çıkması ve sonuncu aşaması ise tüm bunların sonucunda meşru erkin, keyfi erk haline gelmesidir. Bu etmenler sonucunda eşitsiz hale gelen bireylerden bazıları diğerlerine nazaran daha birikimli ve donanımlı bir hale gelmektedir (Rousseau, 1998: 70-80). Sosyal yaşamda eşitsizliği doğuran en önemli etmen ise bireyin bir diğer bireye olan ihtiyacıdır. Bir insanın, yaşamsal önemi olan herhangi bir konuda, bir diğer insana olan ihtiyacı, başka bir deyişle, bir insanın kendi ihtiyacından fazla yaşam araç ve gereğine sahip olması insanlar arasında

² Burada kullanılan yönetici sınıf; örgütlü azınlık ile örgütsüz çoğunluk fikirlerini formüle ederken, çalışmanın ilerleyen kısımlarında karşılaştığımız egemen sınıf ise egemen olanlar ile örgütlenebilen, bağımlı olan sınıfları ayırt etmek amacıyla kullanılmaktadır. Yönetici sınıf daha çok otoriter yönetimleri anımsatırken egemen sınıf demokratik mücadelenin verilebildiği, görece sosyal mobilité kanallarının açık olduğu yapıları işaret etmektedir. Diğer taraftan egemen sınıf bir ideal tipi ifade etmektedir. Zira hiçbir toplumda mutlak anlamda örgütlü ve eşgüdümlü bir azınlık yönetiminden bahsedilemeyeceği gibi örgütsüz dağınık bir kitleden bahsetmek de mümkün değildir (Bottomore, 1993: 25-27).

³ Rousseau her ne kadar insanlar arasındaki eşitsizliği günlük yaşamın koşullarına bağlasa da bu eşitsizlik özünde, bu koşulların ötesinde; uzun süreli birlikte yaşam, doğuştan gelen bireysel farklılıklar ve çevresel faktörler tarafından beslenen çok yönlü bir toplumsal vakadır (Dikeçligil, 2006: 31-53).

eşitsizliği ortaya çıkarmaktadır (Rousseau, 1998: 146). Yaşamsal anlamda diğerlerine nazaran daha değerli olarak addedilebilecek metayı egemenliği altında bulundura kişi doğal olarak diğerlerine nazaran daha üstün bir konuma gelmektedir. Duverger'in de dediği gibi (2002: 122) insanlar her ne şart altında olursa olsun hukuksal olarak eşit olsalar ya da kabul edilseler de birinin diğerini etkile(yebil)mesi anlamında eşit değillerdir. Aslında iktidar ilişkilerini doğuran da bu eşit ol(a)mama durumudur.

2.2. Seçkin Türleri

Seçkin kuramcıları seçkin kavramını tanımlarken “en iyi/en başarılı” olmayı temel ölçüt olarak kabul etmektedir. Bu sayıltıdan hareket edildiği zaman toplumsal ilişkilerin her alanında karşımıza farklı seçkin türleri çıkacaktır. Dahası aynı alan içerisinde dahi, gerek yaptığı iş ve gerekse o alanda işgal ettiği yer açısından farklı seçkin gruplarıyla karşılaşılacaktır. Seçkin kuramcıları incelendiğinde, siyasal sisteme bakış açılarında göre her birinin farklı seçkin türlerinden bahsettiği ve kuramlarını farklı kategorizasyonlar üzerine inşa ettikleri görülecektir. İleride kuramcılar konusu işlenirken bu farklı kategorizasyonlara değinileceğini belirterek, burada genel bir seçkin tasnifinde bulunulacaktır.

Seçkin türleri hususundaki genel anlaşmazlıklara rağmen seçkinlerin iktidar seçkinleri ve iktidar dışı seçkinler olarak iki farklı başlık altında incelenmesi genel yaklaşımdır. Bu çalışmada da bu dikotomi temel referans olarak kabul edilecek olup, konumuzun dışında olduğundan iktidar dışı seçkinlere⁴ değinilmeyecektir.

Bu çerçevede iktidar seçkinlerine bakıldığında; siyasal iktidarı doğrudan elinde bulunduranlar ya da işgal ettikleri statü itibarıyla siyasal sistemi ve siyasal kararları doğrudan etkileme kapasitesine sahip olanları iktidar seçkini olarak tanımlayabiliriz. Diğer taraftan iktidar seçkinleri kendi aralarında işlevsellik ve statü açısından bir takım farklı biçimlerde tezahür etmektedirler. Kuramcılar arasında farklılık arz etmekle birlikte burada genel kabul gören iktidar seçkini türlerinden bahsedilecektir.

İktidar seçkinleri denildiğinde; yönetime ve idareye yönelik en eski dönemlerden itibaren kurumsallaşan bu zihniyetin sonucu olarak, iç içe geçmiş klikler aracılığıyla, en azından ulusal çerçevede önemli sonuçlara neden olacak kararları alan (Mills, 1974: 28) ya da alınan kararları doğrudan etkileyen (Arslan, 2010: 77, Duverger, 2002: 136), geçmişte her ne kadar aile aidiyetleriyle bu mevkilere gelmişlerse de sanayi sonrası toplumlarda bunların yanında beceri, zeka ve yetenekleriyle kitleler arasından sıyrılan (Arslan, 2010: 109-110), ekonomist, bilim adamı, siyasetçi, iş adamı, bürokrat gibi çok farklı kişilerden oluşan bir geniş bir grup aklı gelmektedir. Bunların yanı sıra, modern zamana kadar askeri, siyasi ve ekonomik seçkinlerden oluşan iktidar seçkinleri, kitle toplumu kavramının genişlemesi, kitle iletişim araçlarının kapsamının ve etkisinin artması ve bireylerin iletişim araçları arasında özellikle kitle iletişim araç ve yöntemlerini önceliklemleriyle birlikte söz konusu kitle iletişim

⁴ Seçkin kavramını ortaya atan kuramcılar kuramı başarı indisleri üzerine inşa etmektedirler. Dolayısıyla bu indislere göre tüm faaliyet alanlarında belirli bir seçkin sınıf oluşmaktadır. Fakat bilinen bir gerçek vardır ki, toplumsal yaşamın farklı alanlarında ortaya çıkan bu seçkinlerin tamamının siyasal sistemi yönlendirmesi mümkün olmayacaktır. İşte başarı indislerine göre kendi alanında seçkin olarak kabul edilmekle beraber, siyasal sistemde aktif olarak işlev görmeyen, siyasal sistemde ve karar alma mekanizmalarında yer almayan seçkinler iktidar dışı seçkinler olarak tanımlanmaktadır (Coser, 2010: 347).

araçlarının sahipleri ve yöneticileri de iktidar seçkinleri arasında kendilerine yer bulmuşlardır (Mills, 1973: 442).

İktidar seçkinleri, ellerindeki olanak ve yaşam bilgileri sayesinde toplumun geri kalanından sıyrılmış, farklılaşmış güçteki insanlardan oluşan ve toplumun mukadderatını belirleyecek kararları alan gruplar olduğu genel kabul görmektedir. Toplumun en üst kademesinde konumlanan bu seçkin grup günlük hayatta farklı rolleri üstlenmekte, farklı faaliyet alanlarında görev almaktadır (Mills, 1974: 8). Bunlardan siyasal sistemin en tepesinde yer alan kişi, her ne kadar iktidar seçkinlerinin en yeteneklisi gibi görünse de, birçok başka faktör ve kaynaktan etkilenilmekte, siyasal sistemi tek başına yürütememektedir. Bu etkilendiği kişilerin tamamı iktidar seçkinlerini oluşturmaktadır. Fakat unutulmamalıdır ki bunlar her zaman faaliyet alanlarının en yetenekli kişileri olmayabilir. Buldukları yere tesadüf eseri gelebilecekleri gibi, toplum yanlış tercihler sonucunda da bunlara seçkinlik payesini kazandırmış olabilir (Schumpeter, 1977: 221). Diğer taraftan Pareto'nun seçkinlerin tespitinde kullanmış olduğu indisler önemli oranda sübjektiflik taşımaktadır. Her şeyden önce “en iyi” olma hususuna yönelik bir genel geçer kriterin olmaması önemli bir sorundur. Diğer taraftan moral anlamda da “en iyi”, “en başarılı” olguları önemli değişiklikler arz etmektedir. Bundan dolayıdır ki seçkinlerin tespitinde indislerin kullanımı önemli sorunları beraberinde getirmektedir. Hatta seçkin kuramlarının başlangıçta almış olduğu tepkinin altında yatan sebep de önemli oranda bu indislerdir.

İktidar seçkini kavramı, siyasal sistemi elinde bulduran, kararları alan ya da alınan kararları etkileyen bireyler olarak geniş kapsamlı bir tanımla açıklanmaya çalışıldığında; bu sınıfın içerisine, toplumsal yapının özelliklerine ve toplumda hâkim olan kültürün örüntülerine göre yukarıda sayılan grupların dışında birçok farklı aktör de dâhil olabilmektedir. Hele ki bilgi çağı olarak ifade edilen günümüz şartlarında, siyasal sistemde alınan kararlar üzerinde ne kadar çok sayıda aktörün etkisi olduğu ve bu grubun ne kadar geniş bir alanı kapsadığı malumdur. Tüm bu nedenlerden dolayı olsa gerek, seçkin kuramcıları da kimlerin bu sınıfa dâhil edileceği ve kimlerin seçkin sayılacağı hususunda ortak bir fikre sahip değildirler. Bir takım kuramcılar seçkinleri dar anlamıyla ele alarak sadece idare mekanizmasında aktif rol alanları siyasal seçkin olarak görürken (Mills, Pareto, Mosca, Michels) diğer birtakım kuramcılar ise siyasal seçkinleri geniş çerçevede yorumlayarak, siyasal sistemi etkileyen herkesi, idarenin içinde olsun ya da olmasın, siyasal seçkin olarak tanımlarlar (Schumpeter, Aron, Giddens, Gramsci). Bu çalışmada geniş bakış açısı benimsenmekle birlikte, çalışmanın konusu gereği seçkin grupları derinlemesine değil yüzeysel olarak tanımlanacaktır.

Tüm bu veriler ışığında, bu çalışmada iktidar seçkinleri; siyasal seçkinler, militarist seçkinler, ekonomik seçkinler, medya seçkinleri, aydınlar ve devlet seçkinleri olarak altı farklı grupta incelenecektir.

2.2.1. Siyasal Seçkinler

İktidar seçkinleri arasında teorik olarak en çok göz önünde bulunan siyasal seçkinler, siyasal sistemi fiili olarak elinde bulduranları ifade etmektedir. Teorik olarak siyasal kararları alan, yönetme eylemini yerine getiren siyasal seçkinler aynı zamanda tespiti en kolay seçkin grubunun da teşkil etmektedir. Yönetim sistemlerine göre değişmekle beraber, karar alma mekanizmalarının tepe noktalarını işgal eden, devlet başkanı, hükümet başkanı, kabine ve parlamento üyeleri vs. kişiler ve gruplar siyasal seçkinler olarak kabul edilmektedir. Demokratik sistemlerde sayıca daha geniş bir kitleyi ifade eden siyasal seçkinler otoriter

sitelerde her ne kadar daha sınırlı bir grupmuş gibi görünse de lider ve çevresindekileri kapsayacak şekilde genişletilebilir.

Diğer taraftan siyasal seçkin denilince akla sadece iktidarı elinde bulunduranlar gelmemelidir. Siyasal iktidara sahip olmamakla beraber siyasal kimliği olan iktidar dışı kişiler de siyasal seçkin olarak kabul edilmektedir. Parti liderleri bunun en önemli örneklerinden birisidir. Michells'e göre; kitle partilerinin yönetiminin profesyonellik ve yüksek uzmanlık istemesi nedeniyle, artık bir meslek haline gelmesi parti liderlerinin uzun süre görevde kalmalarına neden olmaktadır. Uzun süre aynı görevde kalan parti liderleri ise gerek iktidarı bizzat kullanması ve gerekse muhalefette kaldığı dönemlerde, alınan kararları etkilemesi nedeniyle birer siyasal seçkin durumuna gelmişlerdir (Arslan, 2010: 96). Yine bunların yanında bazı toplumlarda iktidardan uzaklaşmış bir takım eski yöneticiler de siyasal sistemi etkileme kapasitesi açısından siyasal seçkin olarak kabul görmektedir. Örneğin Türkiye'de siyasetten uzaklaşmış gibi görünen bazı eski aktörler hala birer siyasal seçkin refleksi ve etkisiyle hareket edebilmektedirler.

Daha önce de değinildiği üzere her ne kadar siyasal sistem siyasal idareciler tarafından kontrol ediliyor gibi görülsün de aslında karar alma ve yönetim sürecinde birçok farklı aktör rol oynamaktadır. En otoriter yönetimlerde dahi idareciler kararlarını alırken birçok farklı özneyi dikkate almak zorundadırlar. Bu hem otoritenin meşruiyeti için hem de sistemin karmaşıklığının bir gereğidir. Bu çerçevede iktidar seçkinleri içerisinde siyasal seçkinler dışında birçok farklı seçkin grubu gözlenmektedir.

2.2.2. Militarist Seçkinler

Mosca'ya göre siyasal erk her zaman yönetim mekanizmasının en tepesinde temerküz etmeyebilir. Siyasal sistemin tepesini işgal eden sözde yöneticilerin arkasında görünmeyen bir iktidar kullanıcısı bulunabilir (Arslan, 2010: 77). İşte bu görünmeyen iktidar kullanıcılarından ilki militarist seçkinlerdir (Mills, 1974: 11; Bottomore, 1993; Aron, 1973; Arslan, 2010; Arslan, 2007b). Militarist seçkinler, siyasal sistemdeki askerleri ya da asker kökenli kişileri⁵ tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Militarist seçkinler diğer seçkin tiplerinden farklı olarak toplumsal kökenlerin ve yetiştirilme koşullarının belirleyici olmadığı bir kitledir. Çünkü askerlik çok küçük yaşlarda başlayan bir eğitim ve kariyer esasına göre yükselen bir meslektir. Bu meslekte, üst düzey komutan olarak uzun süre yer alan kişiler seçkin sınıfına yükselir (Mills, 1974: 265). Kuruluş sürecinde bir savaş tecrübesi yaşayan devletlerde ise üst düzey komutanlar, meslekteki kariyerlerine bakılmaksızın, kurucu seçkinler olarak iktidar seçkinleri arasında yer alırlar.

Militarist seçkinler, demokrasinin kurumsallaş(a)madığı ülkelerde siyasal iktidarın ortağı, çoğu zaman da bizzat sahibi konumundadır (Huntington, 2004: 114). Bu tarz toplumlarda sivil siyasal seçkinlerin, sistemin içine düştüğü kriz durumlarından çıkış için bir yöntem geliştirememeleri ya da sivil seçkinlerin askeri seçkinlerle menfaat çatışmasına düşmeleri durumunda, demokrasi kültürünün eksikliği ve toplumun sivil seçkinlere destek konusunda

⁵ Burada asker kökenli kişilerden kasıt, mesleki kariyer olarak askeri hizmetlerde bulunmuş olmakla beraber, askerlere hâkim olan ideolojik ve değerler bağlamında hareket eden, askeri yapının sahip olduğu siyasal reflekslerle hareket eden kişilerdir. Bu kapsamda özellikle Türk siyasal hayatında oldukça önemli bir yer işgal eden asker emekli ya da ordudan müstafi siyasetçilerin ortaya koydukları seçkin refleksleri kayda değer örnekler oluşturmaktadır.

göstermiş olduğu isteksizlik ya da güçsüzlük, askeri seçkinlerin sistemin en dinamik faktörü olmalarını beraberinde getirmektedir. Diğer taraftan militarist seçkinlerin varlığı sadece kurumsallaşmamış demokrasi modelleri için geçerli olan bir durum değildir. Amerika gibi modern demokrasinin en önemli temsilcisi olduğu iddiasındaki ülkelerde dahi militarist seçkinler siyasal sistemin aktif birer parçasıdır (Mills, 1974; Tocqueville, 1994).

Bu kapsamda militarist seçkinler hususunda öne çıkan en önemli özellik, seçkin dolaşımı sürecindeki davranışlarıdır. Siyasal sistemde militarist seçkinlerin kurucu unsur olduğu durumlarda, iktidar seçkinlerinin en muhafazakârı da militaristler olmaktadır. Askerlik mesleğinin onlara yüklemiş olduğu koruyuculuk misyonunu gene teşmil ederek, yerleşik seçkinlere karşı girişilen karşıt seçkin hareketlerini potansiyel tehdit olarak göyerek bir takım yöntemlerle bu karşıt seçkin hareketlerini bertaraf etme yönünde güçlü bir refleks ortaya koymaktadırlar. Özellikle demokrasinin kurumsallaşma sorunu yaşadığı ülkelerde gözlenen askeri darbelerin önemli bir kısmının altında bu tarz bir koruyucu/muhafazakâr refleks yatmaktadır. Türkiye açısından 2007 cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde askerlerin göstermiş olduğu tepki de seçkin dolaşımına karşı yerleşik seçkinlerin göstermiş olduğu bir refleks olarak okunabilir.

2.2.3. Ekonomik Seçkinler

Ekonomik seçkinleri; bir ülke ekonomisinde söz sahibi, o ülke üretim araçları ve milli geliri üzerinde önemli oranda pay sahibi ve etkili olan kişiler olarak tanımlamak mümkündür. Ekonomik seçkinler, her ne kadar birçok düşünür tarafından iktidar seçkinleri arasındaki en güçlü aktör olarak tanımlansa da, hukuk devleti ve demokrasi açısından sistemin asıl sahibi olmasa da iktidar seçkinlerinden birisi olarak kabul etmek gerekmektedir.

Marksist bakış açısıyla ele alacak olursak; artı değerden en fazla payı alan, üretim mekanizmalarının sahibi konumunda olan ekonomik seçkinler, Giddens'in tanımıyla (1999: 154) *kontrol vasıtasını* kullanan, siyasal gücü elinde bulundurmakla beraber karar almayı fiilen etkileyen ve karar alma konumunda olanların onların desteğine ihtiyaç duyduğu bir seçkin grubudur. Liberal demokrasilerde devletin ekonomik hayatın aktif bir aktörü olma işlevini terk etmesiyle beraber ortaya çıkan ekonomik seçkinler, ellerinde bulundurdukları iktisadi güç ile siyasal iktidarın bir ortağı sıfatını kazanmışlardır⁶. Aslında ekonomik seçkinler siyasetin içinde olmamakla beraber, yöneticilerin onların desteğine duydukları ihtiyaçtan güç alarak siyasal sistemi ve alınan kararları büyük oranda etkileyebilmektedirler. Özellikle modern dönemlerde iktidarın başarısının ekonomik istikrar ile ölçüldüğü göz önünde bulundurulursa, ekonomik seçkinlerin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Aslında iktidar seçkinlerinin sermayeye olan tahakkümü hususunda Bourdieu'nun sermaye tasnifi (Öğütte ve Çeğin, 2010: 120-121) oldukça açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Ekonomik seçkinliğin belirleyicisi olarak ileri sürdüğümüz sermaye dört farklı tipte karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki üretim araçlarına ya da üretim sonucu ortaya çıkan artı değere sahipliği ifade eden iktisadi sermayedir. İkincisi sahip olanların diğerlerinden üstün görüldüğü, sembolik ve kültürel değerleri kapsayan ve eğitim yoluyla edinilebilen kültürel

⁶ Ekonomik seçkinler liberal demokrasilerden önce de varlıklarını göstermekle beraber, aristokrasi ve monarşinin hâkim olduğu bu dönemlerde, siyasal seçkinlerden bağımsız ya da ayrı bir ekonomik seçkin tasavvuru oldukça zordur. Mezkur dönemlerde, ekonomik seçkinlerin belirleyicisi olan maddiyata hâkim olma imkanı ve hakkı yalnız siyasal seçkinlerin ve onların rızasını alabilmiş azınlıkların elindeydi.

sermayedir. Sosyal sermaye olarak adlandırılan üçüncü tip zenginlik ise özünde kanaat önderliği ya da kitleleri harekete geçirebilme gücünü temsil etmektedir. Son sermaye tipi ise sembolik sermaye olarak adlandırılmakta ve diğer üç sermaye tipine sahip olmayı ve bunlardan hareketle meşruiyeti temsil etmektedir. İşte bu sermayelerin her biri ayrı ayrı sahibine seçkinlik vasfını kazandırmakla beraber, iktisadi sermaye diğer tümünü elde bulundurmaya sağlayan bir araç olarak ön plana çıkmaktadır.

2.2.4. Medya Seçkinleri

Ekonomik seçkinlerin yanında, özellikle teknolojik gelişmeler ve modernleşmenin etkisiyle ortaya çıkan bir diğer seçkin grubu ise medya seçkinleridir. Gelişen iletişim teknolojileri ve medyanın toplum ve toplumsal hareketler üzerindeki etkisinin artmasıyla birlikte medya seçkinleri de siyasal seçkinlerin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Klasik seçkin kuramlarında dahi medya seçkinleri siyasal seçkinlerin bir parçası olarak kabul edilmekte ve kitleleri yönlendirme anlamında önemli roller yüklenmektedir (Arslan, 2007b: 74). Modernleşme ile birlikte değişen sosyo-politik şartlar, artık soy-sop, aristokratik geçmiş, aile kökenleri gibi kavramları seçkinlik için tek başına belirleyici olmaktan çıkarmış, bunların yerine seçkinliğin kriteri olarak ün, şöhret, görünürlük gibi görsel medyanın insanlara sağladığı imkânları koyarak medya seçkinlerinin siyasal sistemdeki işlevlerini arttırmıştır (Mills, 1974: 101). Diğer taraftan haber ve bilgi edinme kaynaklarının medya seçkinlerinin elinde toplanıyor olması, onlara hem kitleleri hem de siyasal otoriteleri yönlendirme gücünü ve yeteneğini vermektedir. Hatta Mills'e göre; haber ve bilgi edinme kaynakları, iktidar ve güç olanaklarının gitgide daha az sayıda insanın elinde toplanmasına neden olmaktadır. Bunlar diğerlerinin elinde olmayan iktisadi olanaklara sahip olan, iktisaden diğerlerine ekmek sağlayan ve geçmiş seçkinlere nazaran tek bir sosyal ağ içine hapsedilmekten ziyade çok sayıda sosyal örüntü içinde rol sahibi olan seçkinlerdir (Mills, 1974:7). Bundan dolayıdır ki, iktidarlar öncelikli olarak medyayı arkalarına almaya, başaramamaları durumunda ise kendi medya gruplarını oluşturmaya çalışırlar. Böylelikle hem bir propaganda aracı, hem görünürlük aracı hem de meşruiyet aracı elde etmiş olurlar.

Fakat günümüzde internet teknolojilerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak yaygınlaşan sosyal medya kullanımı, geleneksel medya araçlarının sahiplerinin seçkin grupları arasındaki önemini görece ciddi anlamda azaltmaktadır. Bugün artık klasik medya araçlarının yapamadığını, sosyal medya aracılığıyla sıradan bir birey kolaylıkla yapabilmektedir. Sosyal medya üzerinden sıradan bir kullanıcı tarafından ortaya konulan bir mesaj ya da propaganda kısa sürede oldukça büyük kitlelere ulaşabilmekte, mesajların ömrü ve ulaşabildiği kitleler çok daha fazla artış gösterebilmektedir (Köseoğlu, 2013: 112). Tüm bu hızlı değişime rağmen şu da unutulmamalıdır ki; teknolojilerinin insana biçtiği aktif rol göz önünde bulundurulduğunda, bireyi daha pasif bir konumda tutan ve günlük hayatın çok önemli bir dilimini tahakkümü altında bulduran klasik medyanın etkisi daha uzun süre devam edeceğinden, medya seçkinlerinin de siyasal sistem içerisindeki rolü devam edecek gibi gözükmektedir.

2.2.5. Aydınlar

Yine seçkin kuramlarında önemli bir yer işgal eden bir diğer seçkin grubu ise aydınlar yada entelektüeller olarak tanımlanan kitlelerdir. Kendilerinin bir seçkin grubu olarak görülmesinin temelinde, bilgiye sahiplikleri olan bu grubun iktidar üzerindeki etkileri ve birer kanaat önderi

olarak kitleler üzerindeki etkileri yatmaktadır. Tüm bu özelliklerinden dolayı, siyasal kararların alınmasında ne derece önemli bir etkiye sahip oldukları daha anlaşılır olacaktır. Aslında seçkin felsefesinin temelinde de bu bilgi birikimi yatmaktadır. “*Bilge Kral*”a yönetme yetkisini veren, “*Rahibin*” otoritesini meşru kılan, bunların diğerlerine nazaran bilgiye olan tahakkümleridir. Tüm bu otorite tiplerinde hâkim olan temel inanış seçkinlerin kitleden farklı olarak üstün bir kavrayış ve bilgi seviyesine sahip olduğudur (Russell, 1994: 44). Her dönemde bir seçkin grubu olarak varlığını gösteren bu grup, belirli tarih kesitlerinde diğer seçkinlerin gölgesinde kalmıştır. Bu gerçeğin altında yatan en önemli sebep, toplumda başarının ölçütü olarak görülen kriterlerin değişim göstermesidir.

Dominant/anahtar seçkinlerin ekonomik seçkinler olduğu sanayi toplumunun aksine, sanayi sonrası toplumda bilgi paranın yerini almaya başladığı için artık bilim adamları yada aydınlar yavaş yavaş anahtar seçkin durumuna yükselmeye başlamışlardır (Arslan, 2007a: 75; Giddens, 1999). Comte’a göre; modern dönemde askeri yeteneğin ve aristokrasinin yerini bilim aldığı için “*bilimsel aristokratlar*” modern dönemin siyasal seçkinleridir (Arslan, 2010: 91). Özellikle, bilginin sanayi sonrası toplumda kazandığı önem, bilim adamlarını iktidar seçkinleri içerisinde önemli bir yere taşımış, bunun yanı sıra seçkin olmanın belirleyicisi olarak yeni bir kriteri daha ortay çıkarmıştır. Bilgi yada eğitim seviyesi olarak karşımıza çıkan bu yeni kriter, seçkin dönüşüm kuramları için de yeni bir açılım getirmiştir. Sanayi sonrası toplumlarda herkese açık olan eğitim, seçkin dönüşümü açısından önemli bir rol edinmiştir.

Diğer taraftan günümüz dünyasında gelişen teknolojik imkanlar nedeniyle bilginin herkes tarafından öğrenilebilir olması, kimilerince aydınların birer iktidar seçkini olmalarının önüne geçmektedir. Russell (1994: 44-45);

“... bilginlere gösterilmesi gereken davranış hiçbir zaman gerçek bilginlere gösterilmemiş, sözüm ona büyüklü güçlere sahip olanlara gösterilmiştir. Bilim insanlara doğanın gerçek yüzünü az çok tanıtmakla büyüye inancı ortadan kaldırmıştır. Böylece durum şu sonuca varmıştır bugün: Fen adamları, zamanımızı daha önceki çağlardan ayıran niteliklerin temel nedenleri oldukları ve keşifleri, icatları yoluyla olayların gidişini son derece etkiledikleri halde, birey olarak, hikmetlerinden ötürü, Hindistan’daki çıplak bir fakirin ya da Malezya’daki bir büyücünün sahip olabileceği kadar büyük ün sahibi değillerdir. Kendilerine duyulan saygının yine kendi çalışmalarından ötürü azaldığını gören allameler, fildişi kulelerine kapanırlar.”

diyerek, aslında gelişen teknoloji ve modernleşmenin pre-modern dönemin birer seçkini olan aydınların/entelektüellerin bu rollerini ellerinden aldığını öne sürmektedirler. Fakat şu da bilinen bir gerçektir ki her ne şekilde tesis edilmiş olursa olsun her türlü iktidarın ihtiyaç duyduğu meşruiyetin sağlanmasında hala aydınların/entelektüellerin işlevi devam etmektedir (Duverger, 2002: 125-127). İşte bu işlev bu kitlelerin dolaylı da olsa iktidar üzerinde bir etkilerinin olmasını ve birer iktidar seçkini olarak kabul edilmelerini sağlamaktadır.

Klasik seçkin kuramcılarının siyasal seçkin çeşitleri olarak sıraladığı bu seçkin gruplarının dışında bu çalışma kapsamında ortaya konulan ve Tonnies’in toplumsal kategorizasyonunda doğru tipi toplumları temsil eden cemaatçi toplum tiplerinde gözlenen bir diğer seçkin grubu daha vardır ki, bunlar dini seçkinlerdir. Her ne kadar seçkin kuramcılarının ekseriyeti tarafından, dini seçkinler modern öncesi, politik üstünlüğün aristokratik ilkeler ya da doğal hak ilkeleriyle meşrulaştırıldığı döneme ait kalıntılar (Giddens, 1999: 235) olarak kabul görse

de, Türkiye gibi ülkelerde halen etkisi ve etkinliği gözlenen seçkinlerdir. Dini seçkinlerin varlığını koruduğu siyasal sistemler daha çok dinin toplumsal yapı üzerindeki etkisinin hissedildiği, sekülerize olamamış, toplum tipleridir. Mosca'ya göre dinin önemli rol oynadığı toplumlarda ruhban sınıf dolaylı olarak iktidar sürecini etkilemektedir. Hatta bu dini seçkinler bazen doğrudan iktidarın sahibi konumunda da olabilmektedir. Din kurallarında değişimin çok yavaş olması bu tür toplumlarda seçkin dönüşümünün de oldukça yavaş olmasına neden olmaktadır (Arslan, 2010: 85). Dini seçkinlerin doğrudan iktidarı elinde bulundurmadığı durumlarda ise; yerleşik seçkinler dini seçkinleri yanlarında tutarak, bir nevi meşruiyet sağlama yolunu da seçebilmektedirler.

Konuya Türkiye açısından bakacak olursak; tarikatlar ve cemaatler olarak kurumsallaşan dini oluşumlar, oluşuma liderlik eden şahsın kendinden menkul otoritesi etrafında, sağlam bir itaat ilişkisi çerçevesinde örgütlenmektedirler. Örgütün temelini oluşturan itaat unsuru ise lidere siyasal seçkinler üzerinde önemli bir güç sağlamaktadır. Özellikle demokratik sistemlerde, arkasına bu denli büyük bir muti kitleyi alan cemaat ya da tarikat liderinin siyasal iktidarlar üzerindeki etkisi tartışılmaz olacaktır. Bu güç ise tarikatın veya cemaatin liderini bir iktidar seçkini olarak siyasal sistemin bir parçası haline sokmaktadır. Osmanlı'dan beri Türk siyasal hayatında cemaat ve tarikatların siyasal sistem üzerinde doğrudan ya da dolaylı önemli etkileri olmaktadır (İnalçık, 1999: 48). Bu çerçevede Türkiye'de Cumhuriyet tarihi boyunca muhafazakâr seçkinlerin yükselişinde dini seçkinlerin oldukça önemli bir işlevi olmuştur. Bu işlev hem meşruiyet sağlama hem de toplumsal destek olarak tezahür etmiştir. Fakat bazı dönemlerde ise dini seçkinler yerleşik seçkinler ile girdikleri ilişkilerle onların muhafazakâr kitleler nazarında meşruiyetini sağladıkları ve kitleler ile aralarında köprü işlevini yerine getirdikleri görülmüştür.

Yukarıda zikredildiği üzere seçkin çeşitleri arasında iktidarı doğrudan kullanan en önemli seçkin çeşidi siyasal seçkinlerdir. Fakat nasıl ki seçkinler kendi aralarında iktidara olan etkileri ve faaliyet alanları anlamında çeşitlilik gösteriyorsa, siyasal seçkinler de kuramsal olarak iktidara gelme anlamında iki ana gruba ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi, demokratik sistemler için, seçim yoluyla iktidarı elde eden siyasi idareciler ki bunların değişimi demokratik sistemlerde oldukça kolaydır. İkinci grubu ise seçimle değil, seçilmişlerin ataması ya da bürokrasi mekanizması içerisindeki görev süresine bağlı olarak belirli kademeleri elde etmiş olan bürokratlar bir diğer değişle devlet seçkinleridir.

Devlet seçkini kavramı başlangıçta siyasal sistemde yer alan bürokratlar da dâhil olmak üzere bütün aktörleri tanımlamak için kullanılan bir kavramdı. Literatüre Schumpeter'in soktuğu kavram sıklıkla yönetici seçkinler olarak da kullanılmaktaydı (Arslan, 2007b: 40). Fakat zamanla devlet seçkini kavramı, devlet yöneticiliğinde kariyer esasına göre yer alan bürokratları ifade etmek için kullanılır hale gelmiştir. Devlet seçkinleri; imparatorluklar döneminde siyasal sistem içerisinde oldukça aktif bir rol ifa ederlerken, ulus devletlerin kuruluşu ve liberal demokrasilerin yaygınlaşmasıyla birlikte görece etkinlikleri azalmıştır. Fakat her ne kadar demokrasiler seçkinlerin yönetimi olmasa da, vatandaşların kendi yöneticilerini kendilerinin seçtiği eşitlikçi yönetimler olsa da, demokratik sistemlerde de bürokratik seçkinlere rastlanılmaktadır. Bu bürokratik seçkinler geniş karar verme yetkileriyle hala sistemi etkileyebilecek güçtedir (Dahl, 2001: 118). Hatta kimi zaman bürokrasinin tahakkümü olarak ifade edilen durumlar ortaya çıkmakta, kendilerini sistemin asıl sahibi olarak gören bürokratlar, bu refleksleriyle seçilmiş idarecileri görev yapamaz ya da karar alamaz hale getirebilmektedirler.

Bürokratik seçkinlerin siyasal sistem içerisindeki rolü ve ağırlığı, toplumsal yapı, siyasal tarih, siyasal kültür ve ekonomik gelişmişlik düzeyi gibi birçok faktör tarafından belirlenmektedir. Köklü demokratik geleneğe sahip batılı modern demokratik sistemlerde bürokratik seçkinler siyasal sistem üzerindeki etki ve kontrol yetkilerini diğer iktidar seçkinlerle paylaşmak durumundayken, siyasal bağımsızlığını yeni kazanmış sömürge bakiyesi ülkeler ve az gelişmiş ülkelerde çağdaşlaşmak ve ekonomik gelişmeyi, dolayısıyla devletin ayakta durabilmesini sağlamak hususunda önemli bir rolü üstlenen bürokratlar siyasal sistemde siyasal seçkinleri bile geride bırakacak bir etkiye sahiptirler (Kışlalı, 2002: 337-338). Yine benzer şekilde Türkiye gibi imparatorluk bakiyesi devletler de imparatorluktan miras alınan bürokrasi ve devlet geleneği, devlet seçkinlerinin siyasal sistem içerisinde önemli bir fonksiyon görmelerine ve dolayısıyla iktidar seçkinleri arasında önemli bir yer edinmelerine neden olmaktadır.

Yukarıda zikredilen seçkin çeşitleri her ne kadar kuramsal anlamda farklı başlıklar halinde zikrediliyor olsa da; siyasal sistemdeki siyasal, ekonomik, militarist, medya ve din seçkinleri arasında ciddi bir karşılıklı menfaat ve çıkar ilişkisi üzerinde inşa edilmiş oydaşım bulunmaktadır. Siyasal sistemi elinde bulunduran siyasal idareciler ve diğer seçkin grupları birbirleriyle giriştikleri ilişkilerde sürekli bir fayda-maliyet analizi yaparak kendi menfaatlerini maksimize etmeye çalışırlar. Mezkur seçkin grupları arasında her hangi bir uyumsuzluk ya da anlaşmazlık çıkması ve çözüme ulaştırılamaması durumunda sistem önemli krizlere girerek, yeni bir siyasal seçkin grubu oluşturur. Bunun yanında eğer güçlü bir siyasal idareci kitlesi mevcut ise bu idareciler kendileriyle çatışan diğer seçkinlerin yerine yeni seçkin gruplarının oluşması için çaba da gösterebilir. Bu durumda değişen idareciler değil diğer seçkinler olur. Fakat şunu belirtmekte fayda var ki; ikinci ihtimalin tezahürü oldukça güç bir durumdur. Şimdi tüm bu anlatılanlar çerçevesinde çalışmanın temel konusu olan alternatif seçkin tasnifine gelinecek olursa, belirtmekte fayda var ki, bu tasnif henüz kurumsallaşmasını sağlayamamış demokrasiler için geçerli bir tasnif niteliğindedir.

3. SEÇKİN TÜRLERİ İÇİN FARKLI BİR TASNİF VE KAVRAMLAŞTIRMA

Sosyolojik bir bakış açısıyla egemen sınıf olarak tanımlanabilecek sınıf, kendi içinde iki gruba ayrılır; birinci grup varlığını sosyo-ekonomik sisteme ve birtakım hukuki güvencelere borçlu olan kalıcı gruptur. Üretim tarzına ve mülkiyet ilişkilerine bağlı olan bu grup, yapısal ve organik bir varlığa sahiptir. Aynı zamanda bu grup toplumsal üretim sürecini yönlendirecek ve etkileyecek bir güce sahiptir. Bu grubun kazanımları ve birikimleri genellikle kuşaktan kuşağa aktarılabilir niteliktedir. İkinci grup olan değişkenler ise siyasal seçkinler olarak ifade edilebilecek ve varlığını daha çok siyasal sistemin yapısını ve iktidarın el değiştirme yöntemlerini belirleyen hukuki yapıya borçlu olan gruplardır (Ergil, 1986: 124). Bu çalışma kapsamında yapılacak seçkin tasnifinde de kullanılacak temel kriter bu sosyolojik ayırmadır. Bu kapsamda seçkinler siyasal idarecileri betimleyen türel seçkinler ile bunların dışında kalan seçkinlerin büyük bir kısmını kapsayan statü seçkinleri olarak ayrılacaktır.

3.1. Türel Seçkinler

Her şeyden önce siyasal idarecileri tanımlamak için kullanılan bu kavram, onların varlıklarını siyasal sistemi belirleyen hukuk kurallarına borçlu olmalarından kaynaklanmaktadır. Daha çok demokratik sistemlerde rastlanan bu seçkin grup; varlığını hukuki/anayasal düzenden almaktadırlar. Aristokratik ya da oligarşik sistemlerde olduğu gibi hayat kaydı şartıyla

İktidarda yer almaz ve meşruiyetleri buldukları konuma elde etme yollarını belirleyen hukuk kurallarına uygunluklarıyla ölçülmektedir. Türel seçkinlerin bekası meşruiyetlerine bağlıdır. Meşruiyetleri ortadan kalktığında, toplumsal değer ve normlarla çelişmeye başladıklarında artık onlar için iktidarın sürdürülmesi, demokratik yöntemler çerçevesinde mümkün değildir (Duverger, 2002: 138). Bundan dolayıdır ki türel seçkinler meşruiyetlerini ya da halkın teveccühünü yitirdiklerinde, yasal yollarla⁷, yerlerini yeni bir seçkin gruba terk etmektedirler. Fakat Michells'in kuramı çerçevesinde bakılacak olursa; iktidarı bir başka seçkin gruba devreden türel seçkin, eğer parti liderliğini sürdürüyorsa, bu durumda bir statü seçkin konumuna geçerek aslında seçkinliğini yitirmemiş, sadece işlerlik kaybetmiş oluyor. Aynı şekilde bir statü seçkin olarak kabul edilebilecek olan parti lideri de seçimi kazanarak türel seçkin konumuna geçme imkânına da sahip olmaktadır.

Genel olarak türel elitlere bakıldığında göze çarpan ilk özellikleri edindikleri seçkinlik misyonunun kuşaklar arası aktarımının bir kural olmadığıdır. Aile geçmişinde bir türel seçkinin varlığı önemli olmakla beraber, türel seçkin olmak için çok önemli bir kriter değildir. Bu özellik türel seçkinlerin en üst noktasını işgal eden liderler için düşünüldüğünde ise oldukça istisnai bir durum olarak görülmektedir. Zaten türel seçkinlerin demokrasi dışı yönetim tiplerinde rastlanılmayan bir olgu olmasının en temel nedeni de budur.

Bir seçkin grubun varlığını meşruiyet olmadan sürdürmesi mümkün değildir. Bu bağlamda türel seçkinlerin meşruiyet kriterlerine bakacak olursak, bu anlamda iki ölçüt ile karşılaşılmaktadır. Türel seçkinlerin meşruiyetlerinin ilk ölçütü, kitlelerin desteği ya da onayıdır. Aslında bu ölçüt, türel elitlerin neden demokrasilerde yer aldığına da bir anlamda açıklaması mahiyetindedir. Kitle desteği ve onayı türel elitlerin bu statülerini sürdürebilmelerinin en önemli şartını oluşturmaktadır. Kitle desteğinin yanında ikinci önemli kriter ise hukuksallıktır. Türel seçkinler gerek bu statüyü elde ederken ve gerekse bu statü kapsamında yapacakları tüm eylem ve işlemlerde hukuk kurallarına riayet etmekle mükelleftirler. Hukuk dışılık onların bu özelliğini ortan kaldırıp birer statü seçkini haline dönüştürebilmektedir. Zira türel seçkinler ancak anayasal demokrasilerde tam olarak özelliklerini ortaya koyabilir ve işlev görebilirler.

Seçkin kuramlarının en önemli unsuru olan seçkin dönüşüm olgusu, türel seçkinler göz önünde bulundurulduğunda, diğer seçkin türlerinin hiçbirinde olmadığı kadar hızlı yaşanmaktadır. Her şeyden önce türel seçkinler yapısı gereği belirli periyotlarda, karşıt seçkinlerle bir eliminasyon sürecine girmektedirler. Kendi seçkinliği döneminde kitleleri yeteri kadar tatmin edememiş bir türel seçkin grubunun iktidarını sürdürmesi ve bu periyodik eliminasyon mekanizmasından başarıyla çıkması mümkün gözükmemektedir. Tam da bu noktada türel seçkinlerin kimler olduğu hususuna bakılacak olursa; onların seçimlerle iş başına gelen politikacılar ve aynı zamanda iktidara gelememiş dahi olsa iktidarı etkileme kapasitesine sahip diğer siyasi parti temsilcileri türel seçkinler olarak karşımıza çıkacaktır. Bu çerçevede türel seçkinler için seçkin dönüşümü iktidarı kaybedip muhalefet olmak değil, siyasi arenadan çekilerek yerlerini yeni aktörlere bırakmaktır. Bu kimi zaman siyasi partilerin içerisindeki kişilerin değişimi olarak tezahür ettiği gibi, bazen de bir siyasi partinin tümüyle siyaset arenasından çekilmesi şeklinde de gözlenebilmektedir.

⁷ Anayasal demokrasilerde, önceden anayasada belirlenmiş seçim döneminin gelmesiyle veya karşıt seçkinlerin ya da meşruiyet baskısının yarattığı baskıdan mütevellit bizzat türel seçkinlerin kararıyla yapılan erken seçim, türel seçkinlerin deveranının temel mekanizmasıdır.

Tüm bu veriler ışığında tekrar belirtilmelidir ki; türel seçkinler demokratik sistemlerde gözlenebilen bir seçkin grubudur. Bu çerçevede aslında türel seçkinlerin varlığı seçkin kuramlarıyla demokrasi arasında kurulmaya çalışılan ilişkinin de bir dışı vurumu mahiyetindedir. Seçkin kuramcılarının üzerinde en çok durdukları konu, diğer taraftan da seçkin kuramlarının aldığı en önemli eleştiri, kuramın demokrasiyle olan bağdaştırılabilirliğidir. Bu çerçevede demokrasiyle seçkinler arasındaki dilemmayı ortadan kaldıran Dahl'ın (2001) savunusundan müphem ortaya konulan türel seçkinler demokratik sistemlerde seçimle göreve gelen ya da namzet olan seçkinleri ifade etmektedir. Bu çerçevede türel seçkinler, gösterdikleri özellikler nedeniyle demokrasi dışı yönetim tiplerinde karşılaşılabilecek bir seçkin formu değildir. Demokratik olmayan yönetimlerde, türel seçkinlerin yerini, etki alanını genişleten ve iktidarı da kendi özellikleriyle donatan statü seçkinler almaktadır.

Daha çok demokratik sistemlerde gözlenen türel seçkinler özünde devrimci bir nitelik taşımaktadırlar. Zira onların iktidar yürüyüşü, yerleşik seçkinlerin kurmuş oldukları sistemin reformasyonu söylemi üzerine kuruludur. Türel seçkinleri yerleşik seçkinlerden ayıran da işte bu reformasyon vaadi ve arzudur. İktidara gelirken taşınan bu devrimci özellik, iktidarda kalma süresi uzadıkça kendiliğinden muhafazakârlığa evrilmeye başlar. Türel seçkinler, iktidarda kalma süreleri arttıkça, riske atılma özelliklerini zamanla kaybederek, iktidarlarının bekasını mevcut sistemin sürdürülebilirliğine bağlayarak muhafazakârlaşır. Hatta yeri gelince statü seçkinleriyle işbirliği içerisine girerek zor kullanmaktan da geri durmazlar. Bu noktada Pareto'nun teorisinin aksine şiddete eğilimli olan karşıt seçkinler değil, yerleşik seçkinler olurlar.

Demokrasilerde siyasal sistemin asıl sahibi olan türel seçkinlerin, bu sistemi tek başına idare etmesi ve diğer aktörlerden bağımsız olarak idare gücünü kullanması olası değildir. Bu durum beraberinde türel elitlerin dışında farklı özelliklere haiz seçkin gruplarının oluşmasını getirmektedir. İşte bu zaruriyet sonucunda karşımıza çıkan diğer seçkin grubu ise statü seçkinleridir.

3.2. Statü Seçkinler

Türel seçkinlere nazaran daha statik bir yapı arz eden statü seçkinlerinin en temel özelliği, seçkinlik vasfının kuşaktan kuşağa aktarılması ya da asgari bir ömür boyu sürdürülebilmesidir. Bu kavramlaştırmanın kullanılmasındaki temel saik ise statü seçkinlerin bu sıfatı işgal ettikleri statüden ötürü elde etmiş olmalarıdır. Statü seçkinlerine bu rolü yükleyen genellikle yaptıkları iş⁸ ya da aile bağlarından ötürü⁹ toplumda işgal ettikleri yerdir.

Seçkinliğin tevarüsü aslında insani bir tepki olarak karşımıza çıkıyor. Seçkinlerin kendi yararlandıkları ayrıcalıklardan çocuklarını da yararlandırma eğilimi tüm toplumsal yapılarda gözlenen ve aynı zamanda psikolojik bir davranış örüntüsüdür. Bu durum daha çok ve şiddetli olarak iktisadi seçkinlerde gözlenmektedir. Dolayısıyla da eğer sistemde servet intikalini

⁸ Yaptıkları işten dolayı statü seçkini olarak kabul edilen kişiler, klasik seçkin tasnifindeki devlet seçkinleri olarak kabul edilen bürokratlar ve yargı mensuplarının yanı sıra iktisadi seçkinler ve aydınlar da bu gruba dâhildir. Yine bu kapsamda seçkin tasnifinde dini seçkinler olarak ifade ettiğimiz dini cemaat liderleri de bu işi profesyonel olarak yapmasalar da işgal edilen statüden dolayı bu gruba girmektedir.

⁹ Bu gruba ise daha çok geleneksel dönemlerde rastlana ve bugün hala kalıntılarına rastladığımız seçkinler girmektedir. Özellikle ekonomik seçkinler arasında rastlanan bu tür seçkinler, kendi özelliklerinden ziyade mensubu buldukları aileden tevarüs eden özelliklerden dolayı seçkinler arasında sayılmaktadır.

engelleyen bir kural yoksa bu davranış örüntüsü, seçkinlerin değişiminin iddia edildiği kadar kolay olmadığını ve sınıfların “kalımlığı” gereğini ortaya koyar (Duverger, 2002: 165-171). İktisadi seçkinler yanında bürokratlar da gerek eğitim kurumunun tüm imkânlarından faydalanmak suretiyle ve gerekse kendi nüfuzlarını kullanarak ikinci kuşakların birer seçkin olarak varlıklarını sürdürmesini sağlayabiliyor.

Her ne kadar statü seçkinlerinin özellikleri bizlere aristokratik yapıları hatırlatsa da, aslında her dönemde bu tür seçkinler varlıklarını sürdürmüşlerdir. Modernleşme ile birlikte, modern öncesi sistemlerde önemli işlevleri olan aristokratların yerine benzer işlevleri görmekle beraber çok farklı özelliklerle arz-ı endam eden yeni seçkin türleri ortaya çıkmıştır. Bunlar; aydınlar, ekonomik hayatın başat aktörleri ve üst düzey bürokratlardır (Türküne, 2012; 401). Mills’ e göre (Akt. Aydın, 2002: 59) iktidar seçkini olarak tanımlanan medya, asker ve ekonomi üçlüsü giderek salt siyasal seçkinlerin önüne geçmekte, gücünü halktan alan siyasal seçkinler özellikle son dönemlerde bu gücü isteyerek ya da istemeyerek bu iktidar seçkinleriyle ki bunlar ulusal oldukları kadar uluslararası nitelik de arz etmektedirler, paylaşmak zorunda kalmaktadırlar.

Bu kavramlaştırmayla olmasa da işlevsel olarak benzer bir ayrım yapan Mosca, siyasal seçkinlerin genellikle toplumdan kopuk ve izole yaşadıklarını savunur. Siyasal seçkinler dışında fakat onlarla organik ve işlevsel ilişki içinde olan; kamu görevlileri, beyaz yakalılar, ekonomik güç odakları, bilim adamları ve aydınlar ise siyasal seçkinlerin toplumun geri kalan kısmıyla iletişimini sağlarlar. Bu da yönetici sınıf ile kitlelerin arasında bir köprü kurarak dolaylı yollardan demokrasiyi inşa eder (Bottomore, 1993: 5). Bu çalışmada statü seçkinleri olarak kavramlaştırılan bu kitlenin varlığı demokrasiler için de büyük önem arz etmektedir. Türel seçkinler üzerindeki sınırlı seçmen kontrolünü daim kılmak gibi önemli bir işlevi olan statü seçkinlerinin bağımsızlığı demokrasi için büyük önem taşımaktadır (Arslan, 2007a: 40). Zira modern demokrasilerde her ne kadar aktif katılım özendirilse de, seçmenler iktidarı yalnız seçimlerde denetleyebilmektedir. Oysa bağımsız ve işlevsel bir statü seçkini grubu türel seçkinler üzerinde süreklilik arz eden bir kontrol ile demokrasinin daha çok işlerlik kazanmasını sağlayacaktır.

Genel olarak statü seçkinlerin, siyasal sistem içerisinde oldukça önemli işlevleri bulunmaktadır. Tüm bu işlevlerin demokrasi geleneği kurumsallaşmış toplumlarda tam olarak yerine getirilebileceğini de belirtmek gerekiyor. Statü seçkinlerin en temel işlevi türel seçkinleri demokratik teamüller çerçevesinde kontrol etmektir. Klasik demokrasi anlayışında, seçimle iş başına gelmiş türel seçkinlerin, seçim sonrası süreçlerde yine seçmenler tarafından kontrol edilmesi oldukça zordur. İşte statü seçkinler, bu noktada Schumpeter’in de dediği gibi, siyasal iktidarı seçimle eline geçiren türel seçkinleri kontrol altında tutmaktadırlar (Arslan, 2007a: 79). Fakat bazen bu kontrol maksadını aşır, statü seçkinlerin kendilerini sistemin asıl sahipleri olarak görmesine ve dolayısıyla da demokrasinin anlamını yitirmesine neden olabilmektedir. Özellikle siyasal sistemlere karşı yapılan demokrasi dışı müdahalelerin altında yatan temel mantık da statü seçkinlerinin bu refleksleridir. Bu çıkışın altında yatan bir diğer neden ise seçkinler arası güç savaşıdır.

Demokrasi de dâhil olmak üzere hemen her tür siyasal sistemde karşılaşılabilen statü seçkinleri, türel seçkinlerin aksine karakteristik olarak muhafazakârlardır. Zira onlar varlıklarını siyasal sistemin mevcut haliyle sürdürülmesine bağlamışlardır. Onlara bu statüyü veren siyasal sistemdeki mevcut görev ve kıymet dağılımıdır. Bundan dolayıdır ki, eğer

sistem değişime uğrarsa dağılımın da değişime uğrayacağı bilinci onları sistemin muhafızı haline getirmektedir.

Türel seçkinlere nazaran çok daha uzun süredir bu statüyü işgal eden statü seçkinleri, kendilerini siyasal sistemin de sahibi konumunda görmektedirler. Bundan dolayı da sistemi, dolayısıyla da kendilerini, tehlikede gördükleri ya da hissettikleri anda harekete geçer ve yeri gelince zora dahi başvurabilirler. Yine yukarıda da zikredildiği gibi, Pareto'nun söylediğinin aksine karşıt seçkinlerdense uzun yıllardır statü seçkini olarak kalmış olanlar, daha fazla güç kullanma eğilimine sahiptirler. Bunun aslında birçok nedeni bulunmaktadır. Her şeyden önce modern toplumlarda zor aracı olarak ifade edilebilecek araçların hemen tamamı statü seçkinlerinin egemenliği altındadır. Özellikle askerlerin birer statü seçkini olması bu egemenliği pekiştirici bir unsurdur. Diğer taraftan herhangi bir seçkin mücadelesinde kaybedecek şeylerinin çok fazla olması statü seçkinlerini zor kullanmaya iten bir diğer önemli etmendir. Özellikle yakın dönem Türkiye siyasal hayatına baktığımızda yerleşik statü seçkinlerinin ne kadar sık ve çeşitli zor araçlarına başvurdukları görülmektedir.

Tablo 1: Türel seçkinler ile statü seçkinlerinin karşılaştırması

	TÜREL SEÇKİNLER	STATÜ SEÇKİNLERİ
Meşruiyet ölçütü	Halk ve hukuk	İşgal edilen statü ve hukuk
Nesiller arası intikal	Yok	Yoğun
Değişim yönünden duruş	Evrimci	Muhafazakar
Seçkin dönüşüm hızı ve türü	Hızlı ve iki aşamalı	Yavaş ve kökten

Sonuç olarak statü seçkinleri toplumsal yapı içerisindeki işgal ettikleri yer ve yerine getirdikleri işlevden mütevellit bu konumlarını kazanırken, aynı zamanda sistemin değişime kapalı, muhafazakâr ayağını teşkil etmektedirler. Temel gereklilikleri türel seçkinlerin kontrolü açısından olsa da çoğu zaman sistemin demokrasi ekseninden uzaklaşmasına da neden olabilmektedirler.

3.3. Türel Seçkinler ile Statü Seçkinleri Arasındaki İlişkiler

Teorik olarak demokrasilerde yerine getirdikleri işlevler açısından statü seçkinlerinin büyük bir kısmının türel seçkinlere bağlılığı esastır. Statü seçkinleri arasında iktidara bağlılığı olmayan tek grup ekonomik seçkinlerdir ki, yine bu da liberal demokrasinin bir gereğidir. Fakat bu teorik ön kabule karşın, gelişmekte olan demokrasilerde statü seçkinlerinin siyasal iktidara mutlak bağlılığından bahsetmek oldukça güçtür. Bu tarihi ve sosyolojik birçok nedene dayanmaktadır.

Her şeyden önce Türkiye gibi güçlü bir bürokratik geçmişe sahip ülkelerde en az bu miras kadar güçlü bir statü seçkini kitlesi bulunmaktadır. Hatta liberal demokrasinin gereği olarak tüm diğer statü seçkinlerinden ayrı ve bağımsız bir yeri olması gereken ekonomik seçkinler bile bu ittifakın içerisinde yer almaktadır. İşte bu çok aktörlü ittifak, çok zaman demokrasinin doğal sonucu olan seçkin dolaşımı açısından büyük bir tehdit teşkil etmektedir.

Bu noktada en önemli husus seçkinler arasındaki oydaşım durumudur. Normalde sistemlerde istikrar açısından gerekli olan seçkinler arası oydaşım, gelişmekte olan demokrasiler söz

konusu olduğunda önemli bir sorunu da beraberinde getirmektedir. Eğer tüm iktidar seçkinleri arasında geçerli olan bir oydaşım söz konusu ise bu halde demokrasinin en temel gerekliliği olan özgürlükler tehlike altındadır. Zira siyasal iktidarın gücünü dengeleyecek herhangi bir güçten bahsetmek mümkün olmayacaktır. Diğer taraftan türel elitleri dışında bırakan bir oydaşımın söz konusu olması halinde ise seçkin dolaşımı mümkün olmayacaktır ki, bu da en az birincisi kadar büyük bir tehlikeyi içermektedir. Türk siyasal hayatı için bakıldığında, yakın dönem tarihimizde benzer durumlarda türel seçkinler alanında gerçekleşen dönüşümlerin askeri darbe ya da parti kapatma gibi eylemler ile nasıl akamete uğradığı aşikârdır. Bunlar statü elitleri arasındaki oydaşımın tebellüründen öte bir anlam taşımamaktadır.

Seçkinler arasındaki ilişkide önemli sorunlardan birisi de, türel seçkin dışındaki statü seçkinlerinin arasındaki oydaşımın yüksek olduğu durumlarda sistemin geleceğini belirleyen baskın seçkin grubun hangi alanda olduğudur. Eğer baskın seçkin grup statü seçkinleri arasında ise iktidarda ideolojik değişimi beklemek oldukça güç olmaktadır. Buna karşın baskın seçkin grup türel seçkinler olursa, bu durumda türel seçkinler ile statü seçkinleri arasında büyük mücadeleler baş gösterir. Özellikle 2000'lerden sonra Türkiye'de yaşanan gelişmeler bu çerçevede değerlendirilebilir. Bu mücadelede eğer türel seçkinler başarı sağlayabilirse bu durum, demokrasinin kurumsallaşması anlamında önemli bir adım olarak kabul edilebilir.

4. SONUÇ

Sonuç olarak tüm siyasal sistemlerde sayıca az olan ve diğerlerini etkileme kapasitesini elinde bulunduran bir iktidar seçkini grubu ve sayıca çok olan ve mukadderatları bu seçkinler tarafından belirlenen bir kitlenin var olduğu verili bir gerçektir. Bu gerçek, ister demokrasi ister başka bir yönetim sistemi olsun, tüm siyasal sistemler için geçerlidir. Yönetim sistemleri arasındaki temel fark ise bu iktidar seçkinlerinin meşruiyeti ve seçkin olmanın kriterleri noktasındadır.

Diğer taraftan bu iktidar seçkinleri arasındaki ilişkilerin biçimi ise sistemin istikrarında önemli bir belirleyici durumundadır. Orijin olarak batılı bir kuramsal temele dayalı olan seçkin kuramındaki tasnifler de genellikle batılı sosyo-kültürel algı üzerine inşa edilmiştir. Henüz demokratik kurumsallaşmasını tamamlayamamış olan batı dışı toplumların siyasal sistem analizlerinin bu tasnifler üzerine yapılması sistemin analizlerinde sorun yaratabileceğinden bu tip toplumlar için daha anlamlı olabileceği düşünülen türel seçkin-statü seçkini tasnifi yapılmaktadır.

Bu tasnifte statü seçkinleri durumlarını, işgal ettikleri mercilerden almakta ve hayat boyu ya da görevleri sürecince sürdürebilmektedirler. Buna karşın türel seçkinler ise arkalarına aldıkları kitle desteğiyle elde ettikleri seçkinliği, destek arkalarında olduğu sürece sürdürebilmektedirler.

Demokratik sistemlerde temel aktör durumundaki türel seçkinler, her ne kadar statü seçkinlerine nazaran daha üst bir yer işgal etseler de, gelişmekte olan demokrasilerde bu durum tersine işleyebilmektedir. Gelenekten aldıkları güçle kendilerini türel seçkinlerin üzerinde gören statü seçkinleri, çoğu zaman demokrasiyle örtüşmeyen eylem ve işlemler ile türel seçkinleri alt etme mücadelesine girebilmektedirler. Bu anlamda Türk siyasal hayatı önemli bir laboratuvar niteliğine sahiptir. Cumhuriyet tarihi boyunca pek çok kez, yüksek oydaşıma sahip statü seçkinlerinin türel seçkinler ile mücadeleye giriştiği ve bu mücadeleyi

kazandığı vakidir. Tüm bu çatışmaların çözümü ise demokrasinin kurumsallaşmasında yatmaktadır.

5. KAYNAKÇA

- ARSLAN, A. (2007a), Elit Sosyolojisi, Phoenix Yayınları, Ankara.
- ARSLAN, A. (2007b), “1995’ten Günümüze Türk Siyasal Elitlerinin Sosyolojik Analizi”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, s. 1-17.
- ARON, R. (1973). Toplum Bilim Düşüncesinde Ana Akımlar, Ağaç-ış Matbaası, Ankara.
- ARON, R. (1976), Demokrasi ve Totalitarizm, (Çev: Vahdi Hatay), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ARON, R. (1986), Sosyolojik Düşüncenin Evreleri, (Çev: Korkmaz Alemdar), Türkiye İŞ Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- ARON, R. (1992), Sınıf Mücadelesi, (Çev: Erol Güngör), 2. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul.
- ARON, R. (1997), Sanayi Toplumu, (Çev: E. Gürsoy), 2. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul.
- AYDIN, M. (2002), Siyasetin Sosyolojisi, Açılım Kitap, İstanbul.
- BOTTOMORE, T. B. (1993), Elites and Society, Routledge Pub., London.
- COSER, L. A. (2010), Sosyolojik Düşüncenin Ustaları, Deki Yayınları, Ankara.
- DAHL, R. (2001), Demokrasi Üstüne, Phoenix Yayınları, Ankara.
- DİKECLİĞİL B. (2006), “Sosyal Bilimler Epistemolojisinde Sorunların Kaynağı: Ontolojiyi Unutmak” , Felsefe ve Sosyal Bilimler içinde, yay. haz. Ercan Sen, Vadi Yayınları, Ankara.
- DUVERGER, M. (2002), Siyaset Sosyolojisi, Varlık Yayınları, İstanbul.
- ERGİL, D. (1983) Toplumsal Eşitsizliğin Yapısı, Sevinç Matb., Ankara.
- ERKİLET, A. (2007), Toplumsal Yapı ve Değişim Kuramları, Hece Yayınları, İstanbul.
- ETZİONİ, E. H. (1997), Classes and Elites in Democracy and Democratization, Garland, New York.
- FİNOCCHİARO, M. A. (1999), “Democratic Elitism in Mosca and Gramsci”, Beyond Right and Left içinde, Yale University Press, New Haven, ss. 302-346.
- GİDDENS, A. (1999), Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori, Metis Yayınları, İstanbul.
- HİGLEY, J. ve J. PAKULSKİ (2007), “Elite and Leadership Change in Liberal Democracies” Comparative Sociology, Vol. 6. No. 1-2. 6-26.
- HUNTINGTON, S. P. (2004), Asker ve Devlet, Salyangoz Yayınları, İstanbul.
- KIŞLALI, A. T. (2002), Siyaset Bilimi, İmge Yayınları, Ankara.
- KÖSEOĞLU Y. ve H. AL (2013), “Bir Siyasal Propaganda Aracı Olarak Sosyal Medya”, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 3, s. 103-126.
- MİLLS, W. (1974), İktidar Seçkinleri, (Çev: Ünsal Oskay), Bilgi Yayınları, Ankara.

- MOSCA, G. (1939), *The Rulling Class*, (Çev: Hannah D. Kahn), McGraw Hill Book Company, NewYork
- PARETO, V. (2005), *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- PUNCH, K. F. (2011), *Sosyal Araştırmalara Giriş*, Siyasal Yayınları, Ankara.
- ROUSSEAU, J. J. (1998), *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, Say Yayınları, İstanbul.
- RUNCIMAN, W. G. (1986), *Toplum Bilim ve Siyaset Kuramı*, Teori Yayınları İstanbul.
- SCHUMPETER, J. A. (1977), *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- TOCQUEVİLLE, A. (1994), *Amerika’da Demokrasi*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- TÜRKÖNE, M. (2012), *Siyaset, Etkileşim Yayınları*, İstanbul.
- VERGİN, N. (2003), *Siyasetin Sosyolojisi*, Bağlam Yayınları, İstanbul.